

Studier Kritiker och Notiser.

Litterär Tidning.

N° 16.

Lördagen den 22 April

1843.

Några ord om Skolan *).

Mången rätt viktig förändring och förbättring har visserligen under de sednare åren blifwit företagen wid Elementar-läroverket i vårt fädernesland, och förf. will bland dessa förändringar särskilt nämna inrättandet af Katedral-skolorna i Upsala och Lund, men med allt hwad hittills blifwit gjordt, har man dock ej hunnit längre, än att man nu först börjat mera allmänt inse hwad som egentlingen behöfwer göras, på det att Skolan må kunna uppfylla sitt ändamål, och såwäl staten som den enskilde med fog wänta sig något bestämdt, sant och godt resultat af densamma.

I det följande will förf. söka wisa, att såsom det nu är bestämdt med skolan, kan man ej med wisshet och knappast med något sten af rätt hoppas, att densamma skulle kunna så motswara sitt ändamål som hon borde, hwilket ändamål hon då först uppfyller, när hon till Academien eller näringarne lemnar i förberedande kunskaper mogna och för sedighet och god ordning wälfända ynglingar.

Förf. medgifwer gerna, att man med sådana förändringar, hwarpå det uppwärande slägtets we eller wäl beror, ej får gå för hastigt tillwäga, men också, då man är fullt öfwertygad om ett eller annat felaktigt eller bristfälligt i det gamla, och man genom andras erfarenhet och eget begrundande kommit till wisshet om att något nyare är bättre, bör man ej för länge hålla sig wid det gamla. Och då allting redan genom egna klimateriska och andra förhållanden mognar senare i Norden än i Södern, bör man ej genom brist på omtanka eller omhulbande ännu ytterli-

*) Ordet Skola innefattar på de flesta ställen, der det i denna uppsats förekommer, såwäl lägre och högre lärdomsskolor som Gymnasium.

gare fördröja förbättrandet af en så vigtig sak som Skolan. De flesta civiliserade stater i Europa, med undantag af Sverige, Norrige och Danmark hafwa i 10-tal af år haft sitt skolväsende organiseradt på ett efter tidens fordringar passande sätt, hwarföre och dessa stater, i hwilka skolväsendet, såsom rätta lifsprincipen för en stats högre och andliga förhållanden, warit ett af hufwudsföremålen för Regeringens ständiga omtanka, redan hafwa förordat de rikaste och mest wälgörande frukter deraf.

Att man äfwen i vårt fädernesland både warit och är betänkt på wigtiga reformer i skolan, dertill slutar förf. såwäl af det myckna som i sednare tider blifwit ordadt och skrifwet i denna sak, som af flere bland våra utmärktare skollärares företagna resor till utlandet, för att skaffa sig sjelfwe och andra kunskap om, huru Skolan der är, samt efter samlad erfarenhet lägga i dagen, huru den bör wara inrättad.

Såsom ett obetydligt bidrag till hwad som i detta hänseende behöfwer i vårt fädernesland tillgöras, will förf., som offrat en del af sina bästa år åt skolan, framställa några enligt hans tanka nödiga tillägg och förändringar i nu gällande Skolordnung, och will, för att lätta öfwersigten, först upprätna dem och sedan genomgå hwar och en punkt särskilt.

- 1:o Skolan bör ensam ega rättighet att bestämma; när en yngling är mogen för afgang till Academien.
- 2:o Bör med tiden för undervisningen ställas på ett såwäl för lärjungarne som lärarne nyttigt och ändamålsenligt sätt.
- 3:o Bör ett maximum af lärjungar bestämmas, som af hwarje lärare kunna ordentligen undervisas.
- 4:o Lärarnes aflöning.
- 5:o Lärarnes tillsättande.

6:o. Elementar-Läroverkets Revision.

1:o. Skolan bör ensam äga rättighet att bestäm-
ma, när en yngling är mogen för afgang till
Academien.

Denna skolans rättighet att pröfva, när ynglin-
gen är mogen för ett friare, Academiskt studium, an-
ser förf. vara af så stor wigt, att utan denna förän-
dring i vår Skollag alla andra förändringar äro eller
åtminstone kunna blifwa alldeles onyttiga, samt lärar-
ne urståndsätte att, såsom sig bör, gagna. Ty såsom
ställningen nu är wid våra skolor, begagnar sig lär-
jungen wanligtvis endast så länge af skolunderwis-
ningen, tills han som det heter kan komma igenom
Studentexamen, i hwilken han rätt ofta får ett stort
antal betyg, fastän dessa, hwilket skolläraren bäst kän-
ner, ej kunna antagas vittna om någon sann kunskap,
utan blott wisa, huru stor portion minneslexor yng-
lingen förmått inhemta. Will examinators pröfwa exa-
minandi wetande antingen derigenom att han ställer
på honom rena förståndsfrågor, eller låter honom på
något practiskt sätt, t. ex. skriftligen beswara en eller
annan fråga, så wisar sig genast den aldra största omo-
genhet, ja ofta fullkomlig ofskicklighet. — Men, kunde
man invända, detta är ju i första hand skollärarens
fel, som så ställer sin undervisning, och sedermera den
Academiske examinators, som låter sig nöja med så-
dana kunskaper. I sanning, det är ingenderas fel.
Ty så länge det genom gällande författningar är till-
låtet, att en yngling med ofullständiga*) och omogna
kunskaper får emottagas wid Academien, kan hwarfen
den ene eller den andre afhjelpa det onda. Och det
är en allmänt känd sak, att om icke största delen, åt-
minstone en ganska stor del af de ynglingar, som be-
söka våra Academier, har så liten underbyggnad, att
Studentexamen ej absolweras på 1:sta eller 2:dra och
ofta ej en gång på 10:de terminen. Swad såda-
na ynglingar fördrifwa sin tid med, är lätt att finna,
hwadan och de flesta oordningar, när sådana förspotts
bland den studerande ungdomen, blifwit af dylika exa-
minandi begångna.

Mycket skulle wäl härutinnan kunna blifwa hul-
pet, om det stadgades att studentexamen skulle tagas
genast wid ankomsten till Academien, hwilket wisser-
ligen kan låta sig göra; ty från Lunds Katedralskola
har under de sednare 3:ne åren ingen yngling blifwit

dimitterad, med mindre han varit så försigtigkommen,
att dimissionsexamen kunnat med honom anställas i
de Academiska examinators närvaro, hwilka och
helt och hållet ledt examen, derigenom att de alltid
bestämt hwad som skulle utgöra föremålet för examen,
och ofta sjelfwa examinerat. Förf. will likwäl ej här-
med hafwa sagdt, att nämnde skola företrädeswis lem-
nar de dugligaste ynglingar, eller att ens de ynglin-
gar, som kunnat bestå en sådan examen, varit full-
mogna för afgang till Academien, twertom hade dessa
ynglingar gerna tålt wid att ännu någon tid begag-
na skolundervisningen, men de hafwa varit de som
längst stannat qwar wid skolan, och hafwa likwäl i allmän-
het ej varit öfwer 15 å 16 år, samt bekommit i Stu-
dentexamen, som wanligtvis följt 2 å 3 dagar efter
dimissionsexamen, 14—19 betyg. Förf. tror sig sär-
skilt böra nämna, att i Lunds stift finnas isynnerhet
2:ne mindre skolor, som sända till Academien lika goda
om icke bättre ynglingar, än den största skolan förmår,
hwilket likwäl ej får räknas Katedralskolans lärare till
last, utan får orsaken härtill sökas deruti, att, utom
de utmärkte lärare dessa 2:ne skolor hafwa, disciplar-
nes antal i desamma ej är synnerligen stort; och att
dessa skolor ligga på ett afstånd från Universitetssta-
den, att jemförelsen emellan skolgossens och en fken
students kunskaper ej så lätt kan anställas, som der,
hwarest skolan och universitetet finnas i samma stad.
Förf. tror också att lärarne i dessa 2:ne skolor, som
så synnerligen utmärka sig framför de flesta andra,
och af hwilka den ena också äger den äldste tienstgö-
rande skollärare i stiftet, röra sig litet friare med den
i många hänseenden bristfälliga skollagens förefkrifter,
och hafwa, genom eget anseende samt andra locala och
temporära förhållanden, fått föräldrar och målsmän
att medgifwa nyttan af att låta skolans lärare helt och
hållet bestämma öfwer lärjungarne. Men det är ej
nog att det lyckas en och annan, att genom sårskilta
förhållanden tillwägabringa något dylikt, utan lagens
förefkrift bör i det fallet understödja skolan, så att lä-
raren icke endast kan, när så påfordras, säga både till
lärjungen och dess målsman: så bör det vara, utan
äfwen så skall det vara. Men såsom nu i detta hän-
seende stadgadt är, bestämmer lärjungen och icke lära-
ren, när det är tid att afgå till Academien, och lä-
raren kan på sin höjd någon gång lyckas att genom
allvarsamma och kraftiga föreställningar för en eller
annan termin hindra en förtidig afgang, men wägar
ej tala om år, om än flera sådana ännu behöfde till-

*) Se Kanslersbref. den 22 Okt. 1842, 2:dra mom.

bringas i skolan; ty då löper ynglingen genast ut, emedan han har mångfaldiga exempel på, att andra utlupne från både större och mindre skolors nedre afdelningar, lyckats, fast efter åtskilliga improbationer, vinna det länge efterlängtade studentbrefwet och dermed förenade frihet, att, om de så för godt finna, göra intet. Och vår tids ungdom anser tyvärr en mislyckad examen eller tentamen för ingenting, utan blifwer twertom för hwarje gång modigare och förnyar dessa försök så ofta, att examinators förr eller sednare tröttnar och admitterar.

Att orsaken till allt detta onda ej ligger hos skolans lärare, kan synas äfwen deraf, att våra Gymnasier, som hafwa både de flesta och oftast med stora kunskaper utrustade lärare, likwäl icke alltid lemna de bästa ynglingar. Härtill torde utom den allmänna anledningen, att skolan ej ensam har makten att bestämman tiden för afgang till Academien, äfwen den anses bidraga, att, hwad Gymnasierna beträffar, den orimligheten finnes i Skolornningen, att ej aga får på Gymnasist användas, äfwen om denne dertill gör sig förtjent. Men enligt förf:s tanka har detta lagstiftarens stadgande blifwit föranledt deraf, att han trott en dylik bestraffning ej böra kunna ifrågasättas för så till ären komna ynglingar, och dock är det en allmänt känd sak, att excesser af så betänklig art blifwit wid de flesta Gymnasier i Riket mot lärarne begångna, att deltagarne deri långt mera än någonsin den yngste skolgoßse förtjent en rätt kraftig och allvarsam aga. Förf. är wisserligen af den mening, att aga sällan behöfwer hwarfen på äldre eller yngre skolunglingar användas, om de blott från den yngste i förberedande klass till den öfwerste på Gymnasium weta, att de äro underkastade aga, om de sjelfswäldigt uppföra sig *). Ja disciplinen, utom hwilken intet godt kan

*) Wi hafwa också derföre helt nyliken sett en af våra mest nitiske Biskopar gå in till Regeringen med underdånig anhållan, att denna lag S. för det under hans uppsigt ställda Gymnasium måtte så tolkas på sätt, ofwanföre är angifwet, och förf. kan ej annat än på det högsta gilla bemärkte Biskops tillgörande i detta hänseende; ty så långt har offikret gått wid de flesta af våra Gymnasier, att en dylik åtgärd blifwit nödwändig. Att åtskilligt ensaldigt och slegt prat till och med i allmänna tidningar blifwit intaget emot detta Biskopens tillgörande, bewisar blott att de som så prata, antingen alls icke förstå eller åtminstone icke wilja förstå, huru en ungdom lika wäl nu som fordom bör och kan uppföras.

uträttas, lär, såsom allmänt omtalas, stå på de sämsta fötter wid våra Gymnasier, och förf. har ofta af Gymnasister, som kommit ned till Universitetet hört, att man wanligtwis går och glömmar på Gymnasium, hwad man lärt i skolan, dock alltid med det tillägg att för den slitige är wist tillfälle att få lära så mycket han will. — Men det är ju beklagligt att ett sådant sjelfswäld lemnas åt barn, ty wid 14 å 15 års ålder får wanligtwis skolgoßsen inträde på Gymnasium, och om ej en bättre disciplin och ordning wid dessa lärowerk snart införes, ser sig wäl regeringen twungen att förr eller sednare förändra dem till katedralskolor, en institution, hwarmed Tyfflands Gymnasier mera öfwerensstämma än med våra institutioner af samma namn.

Ännu återstår att nämna ett ondt, som är kanske det swåraste och största, och tillika omöjligt att afskaffa med mindre roten till detta onda förstöres; förf. menar detta jägtande wid alla både mindre och större skolor, wid både den publika och privata undervisningen. Ty så länge det står hwilken skola, huru liten som helst, eller hwilken privat-lärare som helst fritt, att sända ynglingar till Academien, kan man ej wänta sig annat, än hwad som redan har inträffat, att hwar och en söker så fort som möjligt inlära ynglingen ett wist pensum; men på hwad sätt detta går till, eller om ynglingen hunnit att göra det ringaste af hwad han genomgått till sitt eget, derom blir ej ens fråga, ty wid Academienemottages han ju, äfwen om han har betyg på omogenhet, och Academien får söka hjelpa upp de bristande skolstudierna, derigenom att de Academiske lärarne åtaga sig skollärarens partes. — Ja detta jägtande har gått så långt, att man opåtaladt wägar i allmänna tidningar årligen annonsera, såsom fallet är med Walsfrihets-skolan i Winslöf, det man utfäster sig att till fullständig studenteramen på 5 (säger Fem) år bereda ynglingar, på hwilka man wid deras intagning ej har större fordringar, än att de kunna "läsa sitt modersmål inantill, samt redogöra för Luthers cateches" *). Wid 8 års ålder kan wanligtwis ett barn uppfylla denna fordran, således utfäster sig denna skola att skicka fullmogna ynglingar wid 13 års ålder till Academien, hwilket i sanning är den gröfsta misfaktning, förf. någonsin hört uttalas mot våra Academier, att icke tala om gäckandet af ensaldiga föräldrars hopp samt förstörandet af oskyldiga barns intellectuella utveckling. Förf. tror

*) Se Afsonbladet för d. 16 Nov. förlidet år.

också att något sådant aldrig skulle fått onäpft passera i något annat civiliseradt land i Europa; tywanligtvis stå i andra länder äfwen de privata undervisnings-anstalterna under allmän uppsigt. Hwad särskilt Preussen beträffar, will förf. i detta hänseende hänwisa till: "Vorschrift für die Verwaltung und Beaufsichtigung der Privatschulen in Berlin," upptagen i F. M. Bugges skrift om Det offentlige Skolevesens Forfatning, 3:e Bd. sid. 207. Christiania 1839.

Så långt har det wißt icke gått med de publika skolorna, men emedan det är på ynglingen och ej på läraren det beror, när ynglingen skall lemna skolan, och skollagen bjuder att betyg owillkorligen skall åt honom meddelas; och när det ytterligare för emottagning wid Academien ej fordras betyg på mogenhet, så har äfwen wid de publika skolorna det oundwirliga onda påtvingat sig undervisningen, att det största möjliga mått af kunskaper måtte bibringas ynglingen på den korta och obestämda tid, han behagar stanna qwar i skolan, och härigenom har en olycklig och förderlig täflan uppstått emellan både större och mindre skolor, att wid ynglingens inträffande afgang hafwa genomgått det möjligaste största pensum. Ty ingen will vara den sämste och det prunkar ändå på papperet att ynglingen genomgått den och den Auctorn m. m., men aldrig har, så widt förf. har sig bekant, någon publik skola tilltrött sig på den korta tid, som Walfrihets-skolan i Winslöf, kunna affända ynglingar till Academien, utan i stället beklagat sig öfwer att ynglingarne ej tillräckligt länge wilja stanna qwar i skolan. — Daktadt skolan öppet tillstår, att undervisningen äfwen der af orsaker, som ofwan äro anförde, bedrifwes på ett sätt, som wißt icke är det bästa, wittnar likwäl dagliga erfarenheten, att ynglingarne, som makten hafwa, tycka att det ändå går för långsamt; och det är ej sällsynt, att ynglingar anse sig hafwa trålat länge nog i skolan, der de äro twungna att lyda och arbeta, om de genomgått ett par af de aldra nedersta klasserna, och hasta till en annan läroanstalt, der den hufwa Libertas Academica wäntar dem, hwilken Libertas, såsom all annan frihet, endast bär helsosamma frukter för den, som wet att rätt njuta densamma.

Någon skulle möjligtwis kunna stöta sig wid, hwad förf. ofwan nämnt, nemligen att en täflan mellan skolorna kan vara skadlig och förderlig. Ja, skadlig och förderlig är all täflan wid undervisning, då den endast har till föremål att bibringa ynglingen det möjligaste största pensum, utan att tillbörligt affeende gö-

res på, huru det läres, hwadan alltså all täfling wid undervisning endast då är nyttig, när det är en täfling i grundlighet och i ynglingens så kroppss- som själsförmögenheters harmoniska utweckling.

Men detta torde vara nog för denna gången, för att wisa det mångfaldiga onda, som är en följd deraf, att skolan ej har makten att bestämma, när ynglingen bör och kan afgå till Academien, och förf. will nu söka framställa fördelarne deraf, att denna makt ensamt åt skolan öfwerlemnas.

Enligt förf:s mening borde denna makt så långt utsträckas, att Academien ej skulle hafwa att skaffa med ynglingen, förrän han genom fullständiga afgangsbetyg från skolan lemnat densamma, och på grund af dessa betyg om mogenhet blifwit wid Academien som en des medborgare upptagen, eller med andra ord, ynglingen skall wid skolan och af skolan pröfwäs, huruvida han innehar sådana kunskaper, att han kan med fördel och framgång begagna den Academiska undervisningen, och när detta blifwit pröfwadt och ynglingen bestått profwet, skall han utan något vidare examinerande emottagas wid Academien. — Ty om för inträde wid Academien ytterligare pröfning derstädes skulle anställas, kunde lätt den omständigheten inträffa, att någon yngling af tillfälliga anledningar bleswe wägrad inträde, och sålunda författ i samma beklagliga belägenhet, hwaruti nutidens præliminarister sig befinna, hwilka i sjelfwa werket hwarken tillhöra skolan eller Academien, hwarföre och, såsom allmänna erfarenheten wisat, en stor del af dessa ynglingar, hwilka med rådsla se framför sig och med blygsel och skam bakom sig, går förlorad. — Widare skulle de Academiske lärarne blifwa twungna att som hittills förnöta en stor del af sin tid med att förhöra de ankommande i skolestudier och sålunda sänka sig under den sfär, som tillhör dem som Academiska lärare. — Wisserligen borde det blott högst sällan kunna inträffa, att en yngling, som fått fullständiga afgangsbetyg från skolan, bleswe underkänd i det prof, som med honom wid Academien anställdes, men hwar och en som något känner till dessa saker, inser lätt att det likwäl någonsång skulle kunna inträffa. Ty då en så stor mängd af ynglingar från alla håll strömma till våra 2:ne Academier, blir den Academiske läraren satt ur stånd att kunna egna mer än en kort stund åt pröfningen af hwarje yngling; tager man derjemte i betraktande ynglingars olika lynne, samt, hwilket är kanske det wigtigaste, den omständigheten att mången Aca-

demiss lärare' aldrig sjelf gått i publik skola, aldrig sjsjelsfatt sig med att underwisa barn, så kan man lätt inse, att wid det korta förhöret den Academiske läraren möjligtwis skulle kunna mistaga sig på en uppskränd, blyg och försagd yngling, — och det tillhör ju desutom ej, som förut är nämdt, Academien att sjsjelsfatta sig med skolgossar, utan desj werkningskrets är wigtig och stor nog, att leda ynglingen, som lemnat skolan, widare in på wetenskapernas fält, och Academien har ändå nog makt och tillfälle att stäffa den som will inom desj område flyga högre än wingarna bära. Genom en dylig ytterligare pröfning för inträde wid Academien skulle lätt den harmoni och samdrägt, som bör sijnas emellan de båda institutioner, på hwilka det uppwarande slägtets både intellectuella och moraliska bildning beror, kunna söras, och det är ej utan exempel att, såsom nu sakerna stå, den ofta blifwit störd. Utan skolan kan ej Academien stort uträtta för slägtets wetenskapliga bildning, liksom skolans arbete ej kan bära synnerliga frukter, utan att det wid Academien fortsättes, fullbordas och föräblas. Och då staten lemnat åt Academien kontrollen på fulländade studier, så är det wäl ej förmycket begärdt, om åt skolan lemnas kontrollen på de förberedande studierna.

Lemnas deremot ensamt åt skolan makten att bestämna, huru länge ynglingen skall wid densamma qvarstanna och när han är mogen för att öfwergå till ett friare, Academiskt studium, då först inträder ett förnuftsänligt förhållande emellan läraren och lärjungen; ty då blir det läraren som befäller och ynglingen som lyder, och ej, såsom nu är fallet, lärjungen som bestämmer och läraren som får, fastän mot sin wilja, medgifwa. Då först kan en beständ och för studiernas grundliga och rätta bedrifwande tjenlig läsordning med dertill hörande schemata uppgöras icke allenast alla klasser emellan inom hwarje skola, utan alla skolor emellan i hela riket; då wet ynglingen wid sitt första inträde i skolan, att här gäller det att vara sedig, slitig och arbetsam, ty utan desja egenskaper kommer han ingen wäg; då först skall läraren med kärlek och brinnande nit söta sitt kall, ty ett stort ansvar hwilar då på honom, och då först har han fått ett bestämdt mål, hwilket han kan upphinna; då först är honom gifwen en werkningskrets, inom hwilken han bör kunna uträtta något godt, och inom hwilken han både har hugnaden af att kunna vara en fri och sjelfwerksam menniska, och påminnelsen om att ständigt gå framåt, eller också öfwergifwa en bana, der han intet

godt förmår; då först skall lärjungen se i sin lärare sin ömme ledare, sin bästa vän, sin andre fader, och ett ömsesidigt förtroende inträda, utom hwilket ingen sann uppfostran är möjlig; då först kan Academien påräkna att få icke allenast i kunskaper och förstånd mogna, utan i lefwernet stadgade, slitige, sedige och arbetsamme ynglingar; ty i skolan skall ynglingen lära sedighet, om han någonsin skall lära det, och öfwas han ej der i dygder och goda egenskaper, aldrig winner han dem, hwarhelt han än i lifwet blir försatt. Detta är och helt naturligt, ty aldrig följes eller kan han följas någorannorstädes med den uppmärksamhet som i skolan. Desså vittnar dagliga erfarenheten, att, såsom ynglingen wisat sig i skolan, åtminstone hwad hans moralitet beträffar, sådan har han och för det mesta blifwit såsom man; eller åtminstone kan man med full wisshet påstå, att den yngling, som ej under sin skoltid låtit rätta sig af sina lärares faderliga förmaningar, utan för att slippa detta skoltwång, rusat ut från densamma, omogen både till förstånd och hjerta, som oftast blifwit en odugling, och allt djupare och djupare försunkit i osedighet och laster, samt ej förr waknat upp ur sin dwala, än han tillryggalagt en lefnad, wanställd af många års utswäfningar.

All skola bör vara inrättad på samma sätt som den första skolan, der fadren sjelf underwisar sitt barn, sjelf bestämmer hwad som är för desamma nyttigt eller ej; ty liksom familjen, som Tegner säger, är uppfostrans hjerta, så är skolan desj hufwud, och desja båda hufwudfactorer i mennisko-organismen få ej stå i strid med hwarandra, om något nyttigt, godt och ädelt skall kunna frambringas. Ingen disharmoni, intet mistroende, intet jägtande får i skolan ha sin plats, utan idel kärlek, förtroende och tillgifwenhet bör der vara herrskande; ty utom detta arbetar skolan förgäfwes, och skolans sanna werksamhet är tillintetgjord, med mindre den makt, som öfwanför är omnämnd, ej lemnas densamma.

Enligt förf:s tanka borde med detta pröfwande för afgång till Academien så tillgå, att hwarje yngling, han måtte hafwa njutit privat eller publik underwisning, skulle undergå sin maturitets-examen inför Gymnasti-lärarne, inom de stift der sådana sijnas, och i de 2:ne andra stiftin inför katedralskolans lärare, dock alltid så, att hwarje yngling tog sin maturitets-examen inför det stifts Examens-Collegium, der han varit uppfostrad och njutit underwisning; ty annars skulle mycket ostid och många oordningar kunna upp-

fomma, hvilka skulle blifwa alltför widlyftigt att här omtala.

Förf. föreslår företrädeswis Gymnasiernas och Katedralskolornas lärare till examinatore, dels emedan lärarnes antal är wida större wid dessa än wid de andra skolorna, och dessa lärare hafwa hwar sitt ämne, hwaruti de i allmänhet böra wara mera bewandrade, än man kan hafwa rätt att fordra af en lärare, som har alla eller flera ämnen i en klas att bestrida; och dels emedan Gymnasierna ligga uti stifts-städerna, och särskilt Katedralskolorna tillika i universitetsstäderna, så att hwad de sistnämnde angår, tillräckliga controller ej böra kunna saknas, då der utom stiftsstyrelsens ledamöter finnas många både bland Academiens Professoer och öfrige lärare, som med uppmärksamhet och intresse skulle följa dessa examina. Och dock är förf. öfvertygad om, att i detta, som i allt annat skolans görande och låtande, det förtroende och det ansvar, som genom en dylig matts öfverslyttande på skolan åtdensamma lemnades, skulle blifwa den säkraste kontrollen och största borgen för ett samwetsgrant uppfyllande af des nya pligter. Om ytterligare controller behöfdes, kunde regeringen widtaga sådana, och har i detta, som i många andra hänseende, hvilka röra skolan, goda föredömen i organisationen af Preussens och andra Tyska staters undervisningswerk.

Genom ett dyligt anordnande skulle Gymnasierna och katedral-skolornas öfre afdelning komma att motswara sitt ändamål, som är att upptaga ynglingar ifrån de mindre skolorna i stiftet, sedan ynglingarne genomgått de för sistnämnde skolor bestämda pensa, hvilka skolor, då de wanligtwis ej hafwa mer än 3 afdelningar med 1 lärare i hwarje afdelning, ej böra anses förpligtade att genomgå större pensa än för uppflyttning på Gymnasium eller katedral-skolas högre afdelning; dock hwarje mindre skola obetaget att fortgå med undervisningen utöfwer det för densamma såsom minimum bestämda pensum, om så är möjligt, utan att det sker på befohnad af grundlighet och andra billiga fordringar, t. ex. genom medlärjungars försummande; ty med 4 eller 5 disciplar kan wisserligen 1 lärare hinna så långt, att han får dem mogna för afgång till Academien, men finnas der flera, sker sådant wanligtwis på de andras befohnad.

Om äfwen de privata läroanstalterna ställdes under allmän uppsigt, så tror förf. att någon harmoni mellan dessa och de publika skolorna lätteligen skulle kunna winnas, och om denna uppsigt till en början ej

sträckte sig längre, än att den eller de, som ämnade öppna en privat skola, borde underställa den för sådant ändamål utsedde Inspektors pröfning planen för den tillämnade skolans werksamhet, så wore redan detta ett betydligt steg framåt, och alla våra drifhus i den wägen skulle då säkerligen ramla.

Förf. will nu blott, hwad den redan nog långt omordade förändringen beträffar, tillägga att i Preussen och öfriga Tyska stater, der undervisningswerken stå ofemförligt högre än i Sverige, det både af de om dessa staters undervisningswerk utgifna skrifter*) och af våra egne landsmän, som haft den lyktan att genom personlig närwaro inhemta kännedom härom, är witsordadt, att först sedan skolan ensam fått rättigheten att bestämma ynglingens afgång till Academien, har den rätt kunnat uppfylla sitt ändamål, och att denna förändring är hufwudorsaken till alla de lyckliga och wackra resultat, som dessa staters undervisningswerk i sednare tider lemnat. Och särskilt hwad vårt fädernesland beträffar, skulle genom en sådan förändring det missförhållande aldrig kunna inträffa, som nu hör till ordningen för dagen, att en yngling kom att stå både utom Skolan och Academien; ty om det missödet träffade någon, att han ej gick igenom sin maturitets-examen, stode alltid skolan öppen för honom.

(Fortsättes.)

*) En kort resume af dessa skrifter skall, såwidt de röra de här framhafda äfingerna, i slutet af denna uppsats blifwa framställd.

Svenska Fornsånger. En samling af Kämpvisor, Folk-Visor, Lekar och Dansar, samt Barn- och Vall-Sånger. Utgifne af *Adolf Iwar Arwidsson*. Del. 1—3. Stockholm 1834—1842.

(Forts. o. sl. fr. föreg. n:r.)

Till dessa reflexioner föranledes Rec. synnerligen af den sist utkomna tredje delen, i hvilken det i poetiskt afseende mest lefwande är koncentreradt. Wisserligen framsticker redan i de gamla wisorna om Thidrik af Bern och hans kämpar folkets ursprungliga lynne, men icke så mycket direkt som icke fast mer indirekt. Förträffligt och till alla delar sant säger derföre Geijer:*) "Det mest poetiska i folkwisans um-

*) Litt. Fören. Tidn. 1835, N:r 1.

gängelset med dessa gamla bålheter är i sjelfwa werket den uppfattliga lustigheten i framställningens öfwerdrift, som stundom framsticker; ehuru rätt andäktige fornforskare endast med suckan kunna anse ett så wanwördeligt förhållande." Den känner heller icke rätt den Swenska allmogen, som icke insett, att ett ironiskt lynne är en af de mest utmärkande egenheter; och just med afseende på detta ironiska lynne och de uppenbarelser, är det som Rec. så högt värderar de skatter, som Herr Arwidson meddelat den Swenska allmänheten i tredje delen af sina Fornfänger. Wigt äro de sköna, dessa wemodiga toner:

Här werer en quist wdhi mit bryst,
Han twingar migh så säre;
Thet wälder den höuiske liliequist,
För henne thå feller jagh tårar,

men det Swenska lynnet är dock icke till fullo känt för än man lyfnat till de "bakwända" wisor:

Det war två skator, som bygga ett bo,
De bygga ett bo på wår loge,
Det war två hönor, som spänna en höf,
De slögo med honom åt stogen.

Jag låg och jag satt,
Jag drömde den natt,
Jag drömde den wisan war bakwänd satt.

Baren han klifwer i etetopp,
Dch ristar ner stora löfgrenar;
Dch eforren springer på haffens bott,
Dch wälter upp stora grå sienar.

Jag låg och jag satt,
Jag drömde den natt,
Jag drömde den wisan war bakwänd satt.

Samma humor andas äfwen de flesta af "barnfängerna," som merändels äro ingifweller af en så ren poesi, att riktigt stort och förståndigt folk skulle hafwa mycket att deras lära. För mången sentimental poet, som likt "thordysweln ligger på ängen sjuk," wore följande friska barnwisa intet olämpeligt helmedel:

Thordysweln låg på ängen sjuk,
Trimtraderi trumma!
Der förjde han sin unga brud:
Min ros och ädla blomma.

Thordysweln sa' till brömsen så:
Trimtraderi trumma!

"Du fria för mig iflugans hof!"
Min ros och ädla blomma!

Brömsen steg upp, han war ej sen,
Han drog två stöflor på ett ben.

Brömsen for till flugans gård,
Dch der stod flugan och kamma sitt hår.

"Thordysweln har mig till er sändt,
Om ni wille blifwa hans käraste wän!"

"Hur kan detta wara likt,
Thordysweln är fattig och jag är rit?"

"Jag sitter uppå silfwerfat,
Dch äter socker och myden god mat."

"Dch när jag sitter på kungens knä,
Så går Thordysweln i wall med få."

"Dch när jag sitter på kungens bord,
Så går Thordysweln och påtar i jord."

Brömsen sticnar wid dessa ord,
Han slog till flugan, så hon föl till jord.

Flugan steg upp och snyfta och gret:
"War detta på allware eller på let?"

"Dch när skall då wårt bröllopp ske? —"
"Emellan pingst och midsommars tid,
Närflugor och myggor församla sig."

Der blef ett bröllopp med buller och bång,
Dch loppan dansar med säestång.

Dch brömsen wigde detta par,
Trimtraderi trumma!
De kallade honom för prostafar!
Min ros och ädla blomma!

Men de märkwärdigaste af de i tredje delen innehållna fornminnen äro onckligen Folklekarna och Folkdansarne. Herr Arwidson, som i sitt företal redogör för deras uppkomst och wäsende, kallat dem träffande "ett slags grodd till en dramatisk konst, hwarutaf ett nationellt skådespel möstligen kunnat uppstå, i fall det icke blifwit qwäfdt af en fremmande bildning, hwilken tillbakahöll de utveckling." Dch, i sanning, man finner i dessa ty wär allt mer och mer ur wårt sällskapelisk förswinnande lekar ett wida mera dramatiskt innehåll, samt i melodierna wida mera dramatiskt musikaliskt, än i allt detta, Rec. twefar ej att säga det, elände som under namn af societets-spektakel utgör de högre kretsarnas tidsfördrif. Rec. påminner sig åtminstone

hafwa sett så kallade societetspjäser, som, öfverslyttade från de lättfärdigaste boulevard-theatrarna i Paris, gifwits i bildade sällskapskretsar, utan att det bildade sällskapets ledamöter haft nog eftertanka att inse hwilket djupt sedeligt förderf de umgingos med. Sådan är flöhetens makt. Men, under det utan betänkande vaudeviller uppföras, hwilkas essentia quinta werkar skadligare på den andeliga warelsen än blåsyra på den kroppsliga, rodnar man för att fria med Simon i Sälle, skära hafra och se allrakärestan sin med sina ögon snälla i det klara månesten, eller gifwa sig i sällskap med Hans Kaspar och hans Gesäller. "Anständigheten kom och sederna förswunno."

Men också är deras antal ringa, som rätt tänka efter och besinna, hwad dessa folklekar innebära, och hwilken poesi de innehålla. Det skulle icke vara något onyttigt företag, att särskilt kommentera flera af allmogens jullekar, och mången, som åtminstone ej föraktar dessa muntrande tidsfördrif, skulle genom sådana kommentarier öfvertygas om, att de icke allenast tåla att dansas utan också att begrundas. Mången har troligen dansat den i hela Sverige allmänna leken *Så hafra*, utan att märka, att han swängt om efter tonerna af den mest etheriska poesi. Leken börjas:

Wiljen I weta och wiljen I förstå,
Hur bönderna bruka sin hafra så?
Jag hade en fader han sådde så här,
Han stämpade med fot, han klappade med hand,
Han gick omkring så glader war han.

Efter denna chorus, under hwilken säningsmannens åtbörder härmas af alla i leken deltagande, kommer uppjudningen med den en ljuf öfverraskning målande arian:

Se hwad jag fick uti min hand,
Se hwad jag fick att föra.

Likasom alla nyss uti chören åskådliggjort säningsmannens arbete och åtbörder, så framträder nu uti den enskilde uppjudande samme säningsman in specie, och wisar för sällskapet, i glad öfverraskning, den stätt han hittat bland hafrefornen. Det är som om en ungerswen eller fager jungfru hade legat dold i wannan och nu med ens sprungit fram i sin rätta gestalt för att möta ett älskande hjerta. Och så fortgår förtrollningen och förtrollningens lösning allt ideligen under sång ringdans och nya hafrefornis metamorphoser till sköna flickor och rasfa ynglingar.

Men för att förstå en sådan poesi måste man hafwa lesnat bland folket, hafwa sett säningsmannens glada förhoppningsfulla wärf, och hafwa en aning om och ett deltagande för de under han bidar på då han strör kornen ut öfwer marken. De fleste Swenska folklekar, med all deras kärlek, allt deras frieri, wända sig dock hufwudsakligen fring bondens arbeten på åker äng och loge, eller fring bondhustruns hemmyslor. Der sås, eller skäres, der wäfwes wadmål, der bakas och brygges. Swenska bondes hwardagslif är en *poisson*, ett *doçma*, ett werfande och en handling, och derföre blifwer äfwen den swenska folkdikten ett arbetets minne, friskt kärnfullt och frimodigt.

C. A. H.

Notiser:

Frankrike. Man har, såsom bekant, sagt om Ségurs berömda werk öfwer fransta fälttåget 1812, att det är det bästa fransyska epos. Men derföre påstå också Ségurs motståndare, att han icke alltid håller sig wid den positiva sanningen, utan ibland swäfwar öfwer på poesiens område. Särdeles har Gourgaud bemödat sig i sin "Examen critique" att uppsamla de talrika mistag, hwilka Ségur i sitt förträffligt skrifna werk låtit komma sig till last. Sedan Trouvé i sin "Analyse critique de l'histoire de Napoléon et de la grande armée en 1812 par Ségur" (Paris 1825) opartiskt ådagalagt huruvida de förebräelser man gjort Ségur, äro grundade, kommer nu Baron Denniée, som under Napoleon beklädt ett högt militäristiskt embete, och underkastar denna fråga en ny undersökning. Hans werk bär titeln: *Itinéraire de l'empereur Napoléon pendant la campagne de 1812* (Paris 1842). Det samma kan wäl, också med hänseende till den Ségurska boken, taga i anspråk ett stort intresse, men det har en särskild betydelse såsom berättigande bidrag till "Histoire de Napoléon." (Bl. f. 1. U.)

Nord-Amerika. Enligt en nyligen anställd räkning befinna sig i samtliga förenade staterna 1552 tryckerier, 447 bokbinderier, 148 dagligen, 1141 en gång i weckan, 125 två eller tre gånger i weckan utkommande tidningar och 227 tidskrifter. I tryckerierna etc. äro 15,526 menniskor sysselsatta, och det i dessa anstalter stående kapital belöper sig till ungefär 6 millioner dollars. (D. B.)

N:o 17 af denna Tidning utgifwes Lördagen d. 29 April.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1843.

